

AĞIR, Abdullah Mesut, "İbretü'n-Nâzırîn", (Kitap Tanıtım), *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, V/I, Haziran 2022, s. 221-223.

Makale Türü: Tarih Kitap Tanıtım

DOI No:

Geliş Tarihi / Received: 12 Kasım/November 2021
Online Yayın: 26 Haziran 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Şubat/February 2022
Published Online: 26 June 2022

Mevlana Safieddin Muhammed b. Mahmud b. Fahreddin Mesihî el-Fuşencî, *İbretü'n-Nâzırîn*, çev. Ahmet Özturhan, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2021, 136 s. ISBN: 978-625-8496-46-8.

Abdullah Mesut AĞIR^{1*+}

¹*Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, MUĞLA.*

* *mujdatnamdar@gmail.com*

+*ORCID: 0000-0001-7724-7026*

Mawlana Safi al-Din Mohammad b. Mahmoud b. Fakhr al-Din Masihî al-Fushanjî, *Ibrat al-Nâzırîn*, trans. Ahmet Özturhan, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2021, 136 s. ISBN: 978-625-8496-46-8.

15. yüzyıl Timur dönemi tarihçilerinden, Şahrüh'a çağdaş Mevlana Safieddin Muhammed b. Mahmud b. Fahreddin Mesihî el-Fuşencî'nin Farsça olan bu eserinin orijinal yazması yaradılıştan başlayıp Timur döneminin sonuna kadar olan gelişmeleri ele alan umumi bir tarihtir. Ahmet Özturhan tarafından Eylül 2021 tarihinde Farsça neşri ile birlikte Türkçeye olan çevirisi gerçekleştirilen ve Efe Akademi'den çıkan eser mukaddime faslı ve Emir Timur devrinin sonuna kadar olan siyasi gelişmeleri ihtiva etmektedir. Tek nüshası British Museum'da bulunan bu yazma 838 (1434-1435) yılında Herat'ta kaleme alınmıştır. Müellifin tarihçilik vasfının yanında edebi yönüyle de temeyyüz ettiği, kendisine ait olan ancak günümüze ulaşmayan bir şiir divanından anlaşılmaktadır. Çok fazla bilgi bulunmamasına rağmen Ali Şir Nevâî *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı eserinde zikrettiği şair ve edipler arasında Mevlana Safieddin'i *Mevlana Mesihî*, başka bir yerde de *Mevlana Şeyhî* nisbesiyle anmak suretiyle kendisi hakkında bilgiler vermiştir. Bu bilgilerden müellifin Herat'a bağlı Fuşencî'de doğduğunu, Müslüman olup hac farızasını yerine getirdiğini ve onun iyi bir şair olduğunu, bunların yanında kendisinin musiki sanatında da mahir olduğunu nakletmektedir.¹

İbretü'n-Nâzirîn'in yazma nüshası peygamberler tarihinden, peygamber olmayan ancak dine hizmet etmiş ulvi şahsiyetlerden, İslâmiyet öncesi İran'da saltanat sürmüş silsilelerden olan Pişdadî, Kıyanî, Tevâifü'l-Mulûk ve Sasanilerden, Hz. Muhammed'in hayatından, Hulefâ-yı Raşidin devrinden, Ehl-i Bey'ten, sahabelerden, Tabiîn'den, Emevilerden, Abbasilerden, İslâmiyet sonrası İran'da hüküm sürmüş Leysoğulları'ndan, Samanoğulları'ndan, Gurlular'dan, Şii Büveyhioğulları'ndan; Türk-İslâm devletlerinden Gazneli, Selçuklu, Harezmsah ve Atabeyler'den, Mısır, Mağrib, İran, Irak ve Horasan'daki İsmailîlerden, Kirman Sultanları ve Moğol Hanlarından ve son olarak Emir Timur devrindeki gelişmelerden bahseder. Bu bağlamda eserin yazmasının mukaddimesi hariç Timur devrine kadar olan bölümler yirmi dört bâbda ele alınmış, Timur dönemi ise kırk altı başlık altında değerlendirilmiş ve olaylar kronolojik olarak verilmiştir. Çevirisi yapılan mezkûr eser ise mukaddime bahsi ile birlikte Timur devrindeki olayları ihtiva etmektedir. Fasillarla ele alınan bu dönem tarihi hadiseleri, Kuran Ayetleri, Arapça-Farsça atasözleri ve şiirler ile süslenmiş ve bunların çevirileri çevirmen tarafından ustalıkla tercüme edilmiştir. Üslûplarındaki maharetlerini eserlerinin mukaddime kısmında sergilemeleri bu dönem müelliflerinin genel özelliklerinden birisidir. Ancak Timur kendi devrindeki müelliflere; İlhanlılar dönemi tarih yazıcılığında sıklıkla tesadüf olunan ağıdalı üslûp ile yazılmış eserlere karşın kendi döneminde kaleme alınacak olan eserlerin sade bir tarzda yazılması tavsiyesinde bulunmuştur.² Bu münasebetle Timur devrinde telif edilen pek çok eser gibi *İbretü'n-Nâzirîn* de yalın ve anlaşılır bir üslûp ile yazılmıştır ancak yukarıda da zikredildiği gibi bu dönem müelliflerinin yazma konusundaki hünerlerini daha çok mukaddime ve tahmidîye kısımlarında sergileme konusundaki heveslerinden dolayı eserin mukaddime kısmı oldukça ağıdaldır. Eserde dikkat çeken hususlardan birisi de şiirle anlatılan önemli bazı olayların aktarımında müellifin ebced hesabına başvurmuş olmasıdır.³ Şerefeddin Ali Yezdî⁴, Hafız Ebru⁵, Nizameddin Şamî⁶ gibi Timur devrinin önde gelen tarihçilerinin eserlerinin aksine Fuşencî, olayları özlü olarak değerlendirmiştir. Bu da kitabın okuyucu tarafından bu dönem tarihi olaylarının rahatlıkla okuyup anlaşılması açısından dikkate değerdir. Ancak müellifin Timur Osmanlı ilişkileri açısından hayati öneme haiz olan Ankara Savaşı gibi bazı fasılları yüzeysel olarak ele alması

birinci elden ana kaynak olması münasebetiyle beklentileri yeterince karşılamamaktadır.⁷

Kendisinin müşahidi olduğu salgın gibi bazı toplumsal problemlerin de aktarımından dolayı eserin mukaddime kısmı oldukça ehemmiyetlidir. Özellikle bu hususta dönem müelliflerinin eserlerinde tafsilatlı malumata rastlanılmaması eseri önemli kılan hususlardan bir diğeridir. Bu türden olayların aktarımında nesrin yanında mahirane bir şekilde nazımın kullanılmış olması yazarın tarihçi kişiliğiyle birlikte edebiyat sahasında olan ustalığının da görülmesi açısından mühimdir. Mukaddime bahsinde ele alınan konulardan bir diğeri de dönem itibariyle payitaht olmasının yanı sıra bir ilim ve kültür merkezi şeklinde temeyyüz eden Herat'ın tasvirine ilişkin aktarımlardır. Timur devrini ihtiva eden fasıllarda ise Timur'un Harezm'e olan seferleri, Altın Orda üzerine gerçekleştirilen askerî harekâtlar üç, beş ve yedi yıllık seferleri içerisinde değerlendirilmiştir. Bunların dışında Timur'un Türkmenler ve Celayirliler ile Sistan, Mazenderan, Şiraz, İsfahan, Tebriz ve Mardin gibi şehirlere gerçekleştirdiği seferler ve aynı zamanda Hindistan seferleri kitabın muhteviyatı arasında yer almaktadır. Bu dönem Semerkant'taki imar faaliyetlerine de eserin son kısımlarında yer verilmiştir.

Sonuç itibariyle az da olsa bu dönem Timur kaynaklarında bulunmayıp bu eserde yer eden bazı malumatlar münasebetiyle ana kaynak değeri taşıyan bu telif Timur tarihi açısından hayli ehemmiyetlidir. Bu çalışmanın Türkçeye çevrilmiş olmasının yanında eserin son kısmında verilen ve daha önce Farsça transkripsiyonu yapılmamış nüshaların da çevirmen tarafından gerçekleştirilip neşredilmiş olması bu çeviri eseri daha da kıymetli kılmaktadır. Buna ilaveten *İbretü'n-Nâzirîn*'de geçen ve muğlak kalmış bazı bilgilerin açıklanması kadar bazı hataların da çevirmen tarafından dipnotlarda belirtilmiş olması mühim olup konu kapsamında istifade edilen kaynaklar da oldukça yeterlidir. Bu bağlamda bu çalışma Timur tarihi üzerinde ilmî araştırmaların sürdürmekte olan araştırmacıların istifadesine sunulmuş mümtaz bir eserdir.

¹ Mevlana Safieddin Muhammed b. Mahmud b. Fahreddin Mesihî el-Fuşencî, *İbretü'n-Nâzirîn*, çev. Ahmet Özturhan, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2021, s. 8.

² İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, T.T.K. Yay., Ankara 1994, s. XV.

³ Mesela bkz. Fuşencî, *İbretü'n-Nâzirîn*, s. 72, 73, 84.

⁴ Eseri için bk. Şerefeddin Ali Yezdî, *Zafername*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013.

⁵ Eseri için bk. Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevârih*, nşr. Hanbaba Beyanî, Şirketi Tezâmün-i İlmî, Tahran 1937.

⁶ Eseri için bk. Nizameddin Şamî, *Zafername*, çev. Necati Lugal, TTK Yay., Ankara 1949, 1987.

⁷ Fuşencî, *İbretü'n-Nâzirîn*, s. 83.

KAYNAKÇA

Aka, İsmail, *Mirza Şahruh ve Zamani*, T.T.K. Yay., Ankara 1994.

Ebrû, Hafız, *Zübdetü't-Tevârih*, nşr. Hanbaba Beyanî, Şirketi Tezâmün-i İlmî, Tahran 1937.

El-Fuşencî, Mevlana Safieddin Muhammed b. Mahmud b. Fahreddin Mesihî, *İbretü'n-Nâzirîn*, çev. Ahmet Özturhan, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2021.

Şami, Nizamüddin, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, TTK Yay., Ankara 1949, 1987.

Yezdî, Şerefeddîn Ali, *Zafernâme*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013.